

**NHỮNG QUY ĐỊNH VỀ CÁC TỘI XÂM PHẠM TRẬT TỰ
QUẢN LÝ KINH TẾ TRONG BỘ LUẬT HÌNH SỰ NĂM 2015
(SỬA ĐỔI BỔ SUNG NĂM 2017)**

DƯƠNG THỊ CẨM NHUNG*

Ngày nhận bài: 21/09/2017

Ngày phản biện: 01/10/2017

Ngày đăng bài: 25/12/2017

Tóm tắt:

Bài viết phân tích quy định mới trong Bộ luật hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) về các tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế, chỉ ra những căn cứ khoa học để bỏ các tội trong Bộ luật hình sự năm 1999 và thêm các tội mới, đáp ứng yêu cầu đấu tranh phòng chống tội phạm trong lĩnh vực này.

Từ khóa:

Tội phạm hóa, tội phạm trật tự quản lý kinh tế.

Abstract:

The paper analyzes and clarifies the rules of criminalization, the reality and degree of criminalization in the Penal Code 2015, and its implications for changes in social life.

Key words:

Criminal, Economic. management order crime.

Đặt vấn đề

Để đảm bảo được hiệu quả của cuộc đấu tranh với tội phạm phụ thuộc vào rất nhiều yếu tố, trong đó phải tính đến việc đánh giá đúng đắn và xác định chính xác, cụ thể những hành vi nguy hiểm cho xã hội. Vì vậy, đòi hỏi phải phân hóa cao độ các loại hành vi trong các đạo luật và đồng thời phải bảo đảm thường xuyên theo dõi, bổ sung, sửa đổi kịp thời những quy định về hành vi nguy hiểm cho xã hội. Quá trình sửa đổi, bổ sung để từng bước hoàn thiện Bộ luật hình sự (BLHS) thường được thực hiện theo hai xu hướng đó là quy định bổ sung những hành vi mới được coi là tội phạm hoặc gia tăng mức độ hình phạt cho một số hành vi được coi là nguy hiểm cho xã hội và xu hướng loại bỏ một số hành vi được coi là tội phạm hoặc giảm thiểu các biện pháp và mức độ nghiêm khắc của hình phạt đối với một số hành vi khác. Quá trình này, được thể hiện một cách đầy đủ trong BLHS năm 2015 sửa đổi, bổ sung năm 2017 (gọi tắt là BLHS năm 2015), đặc biệt ở nhóm các tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế.

* ThS, giảng viên Khoa luật Hình sự, Trường Đại học Luật, Đại học Huế; Email: camnhung1008@gmail.com

1. Lý do phải điều chỉnh những hành vi xâm phạm trật tự quản lý kinh tế trong Bộ luật hình sự năm 2015

Tội phạm trong lĩnh vực kinh tế nói chung, tội phạm xâm phạm trật tự quản lý kinh tế (sau đây viết tắt là XPTTQLKT) nói riêng đã và đang diễn biến hết sức phức tạp ở nước ta trong những năm gần đây. Số lượng các vụ án cũng như bị can về các tội XPTTQLKT không có sự gia tăng đột biến nhưng diễn biến ngày càng phức tạp. Giai đoạn hiện nay, quy định về các tội XPTTQLKT đang tiếp tục có nhiều biến động do những điều kiện khách quan của kinh tế - xã hội. Thực tiễn cho thấy trong quá trình phát triển kinh tế, lợi dụng chính sách khuyến khích sự năng động, sáng tạo của các chủ thể tham gia các quan hệ kinh tế nên xuất hiện một số hành vi vi phạm pháp luật, thể hiện tính nguy hiểm rất lớn cho xã hội, có nơi, có lúc diễn biến nghiêm trọng nhưng chưa được quy định trong BLHS là tội phạm. Ví dụ như việc làm giả tài liệu trong hồ sơ chào bán, niêm yết chứng khoán đã xảy ra khá phổ biến trong thời gian qua. Tuy nhiên, chế tài hành chính sẽ không đủ sức răn đe, trong khi đó thị trường chứng khoán là thị trường tương đối nhạy cảm, có ảnh hưởng lớn tới sự ổn định, phát triển của nền kinh tế đất nước.

Bên cạnh đó, về mặt kỹ thuật lập pháp, BLHS còn tồn tại những hạn chế, bất cập liên quan đến các tội ghép, các dấu hiệu định tội, định khung của nhiều tội danh; về khung hình phạt..., trong đó có các tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế. Ví dụ như Điều 155 Tội sản xuất, tàng trữ, vận chuyển, buôn bán hàng cấm cần tách ra thành các tội danh độc lập để thực hiện nguyên tắc cá thể hóa trách nhiệm hình sự. Đồng thời, các dấu hiệu định tội, định khung như dấu hiệu thu lợi bất chính lớn, số lượng lớn, gây hậu quả nghiêm trọng... ở nhiều tội vẫn còn mang tính định tính. Điều này đã ảnh hưởng tới tính minh bạch của BLHS, trong khi đây là các quy định liên quan trực tiếp với quyền và lợi ích của công dân. Trước những bất cập, hạn chế trên thì việc hoàn thiện các quy định về tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế là cần thiết.

2. Cơ sở lý luận và thực tiễn để quy định những hành vi xâm phạm trật tự quản lý kinh tế trong BLHS năm 2015

Nhằm đảm bảo tính thống nhất về chính sách hình sự áp dụng đối với những tội phạm có cùng tính chất và nhóm khách thể cũng như để bảo đảm tính minh bạch của BLHS, Chương XVIII - Các tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế của BLHS năm 2015 được chia làm 3 mục, trong đó các tội phạm trong lĩnh vực sản xuất, kinh doanh, thương mại quy định tại Mục 1 với 12 tội danh (từ Điều 188 đến Điều 199), các tội phạm trong lĩnh vực thuế, tài chính, ngân hàng, chứng khoán, bảo hiểm quy định tại Mục 2 với 17 tội danh (từ Điều 200 đến Điều 216) và các tội phạm khác xâm phạm trật tự quản lý kinh tế quy định tại Mục 3 với 18 tội danh (từ Điều 217 đến Điều 234).

So với BLHS năm 1999 sửa đổi, bổ sung năm 2009 (gọi tắt là BLHS năm 1999), thì quá trình tội phạm hóa mà kết quả được thể hiện trong BLHS năm 2015 đã làm tăng khá lớn số

lượng tội danh thông qua các hình thức như: quy định tội danh mới, phân hóa tội danh trước đây thành tội danh mới. Cụ thể:

Thứ nhất, quy định tội danh mới.

Với sự xuất hiện của những hành vi nguy hiểm cho xã hội trong tình hình mới, cũng như sự gia tăng về tính nguy hiểm cho xã hội của hành vi, Chương các tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế, BLHS năm 2015 đã bổ sung 05 tội danh mới trong các lĩnh vực kinh tế là chứng khoán, bảo hiểm vào Mục 2 - Các tội phạm trong lĩnh vực thuế, tài chính, ngân hàng, chứng khoán, bảo hiểm. Cụ thể, thứ nhất, bổ sung thêm Tội làm giả tài liệu trong hồ sơ chào bán, niêm yết chứng khoán (Điều 212) trong lĩnh vực chứng khoán nhằm đảm bảo BLHS bao quát được hết những hành vi nguy hiểm cho xã hội trong lĩnh vực chứng khoán, xử lý nghiêm minh đối với hành vi vi phạm pháp luật trong lĩnh vực này. Hơn nữa, việc làm giả tài liệu trong hồ sơ chào bán, niêm yết chứng khoán đã xảy ra khá phổ biến trong thời gian qua. Tuy nhiên, chế tài hành chính sẽ không đủ sức răn đe, trong khi đó thị trường chứng khoán là thị trường tương đối nhạy cảm, có ảnh hưởng lớn tới sự ổn định, phát triển của nền kinh tế đất nước. Thứ hai, bảo hiểm là lĩnh vực hoàn toàn mới của BLHS năm 2015 so với BLHS năm 1999, nhưng với thực trạng trạng vi phạm pháp luật bảo hiểm xã hội trong những năm gần đây có chiều hướng gia tăng, ảnh hưởng không nhỏ đến quyền lợi của người lao động. Do đó, BLHS năm 2015 đã bổ sung thêm 04 tội danh liên quan đến lĩnh vực này, đó là Tội gian lận trong kinh doanh bảo hiểm (Điều 213); Tội gian lận bảo hiểm xã hội, bảo hiểm thất nghiệp (Điều 214); Tội gian lận bảo hiểm y tế (Điều 215) và Tội trốn đóng bảo hiểm xã hội, bảo hiểm y tế, bảo hiểm thất nghiệp cho người lao động (Điều 216). Ngoài ra trong chương này còn sửa đổi, bổ sung cấu thành cơ bản của một số tội như: bổ sung thêm phạm vi khách thể cần được bảo vệ của tội vi phạm quy định trong hoạt động của tổ chức tín dụng (Điều 179 BLHS năm 1999), theo đó, BLHS năm 2015 không chỉ xử lý hình sự đối với những hành vi vi phạm quy định trong hoạt động của các tổ chức tín dụng như BLHS năm 1999 mà những hành vi vi phạm quy định trong hoạt động của các chi nhánh ngân hàng nước ngoài cũng thuộc phạm vi bị xử lý hình sự. Như vậy, Điều 206 BLHS năm 2015 quy định về tội vi phạm quy định trong hoạt động của các tổ chức tín dụng, chi nhánh ngân hàng nước ngoài. Ngoài ra, Điều 211 BLHS năm 2015 (Tội thao túng thị trường chứng khoán) đã bổ sung thêm 04 loại hành vi trong cấu thành cơ bản để đảm bảo sự đầy đủ, chính xác và bao quát hết những hành vi nguy hiểm trong lĩnh vực chứng khoán.

Theo tinh thần của Hiến pháp năm 2013 thì công dân được làm tất cả những gì pháp luật không cấm, doanh nghiệp được kinh doanh mọi ngành nghề pháp luật không cấm. Vì vậy, việc tồn tại một điều luật như Tội cố ý làm trái quy định của Nhà nước về quản lý kinh tế gây hậu quả nghiêm trọng (Điều 165 BLHS năm 1999) sẽ ảnh hưởng tới việc thúc đẩy sự phát triển của nền kinh tế thị trường, sẽ tạo ra sự không minh bạch trong việc áp dụng và tạo tâm lý e dè trong sản xuất, kinh doanh vì sợ vướng vào tội này. Vì vậy, Chương các tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế BLHS năm 2015 đã sửa đổi theo hướng, cụ thể hóa các hành vi phạm tội của tội cố ý làm trái quy định của Nhà nước gây hậu quả nghiêm trọng (quy định tại Điều

165 của BLHS năm 1999) bằng các tội danh cụ thể. Theo hướng này, ngoài các tội danh được kế thừa từ BLHS năm 1999 để xử lý đối với người có chức vụ, quyền hạn cố ý làm trái quy định của Nhà nước trong từng lĩnh vực quản lý kinh tế, BLHS năm 2015 đã bổ sung thêm một số tội danh để phù hợp với thực tiễn đấu tranh phòng, chống tội phạm và để tránh bỏ lọt tội phạm. Tại Mục 3 – Các tội phạm khác xâm phạm trật tự quản lý kinh tế, bổ sung thêm 10 tội gồm: Tội vi phạm quy định về cạnh tranh (Điều 217); Tội vi phạm quy định về hoạt động bán đấu giá tài sản (Điều 218); Tội vi phạm quy định về quản lý, sử dụng tài sản Nhà nước gây thất thoát, lãng phí (Điều 219); Tội vi phạm quy định của Nhà nước về quản lý và sử dụng vốn đầu tư công gây hậu quả nghiêm trọng (Điều 220); Tội vi phạm quy định của Nhà nước về kế toán gây hậu quả nghiêm trọng (Điều 221); Tội vi phạm quy định về đấu thầu gây hậu quả nghiêm trọng (Điều 222); Tội thông đồng, bao che cho người nộp thuế gây hậu quả nghiêm trọng (Điều 223); Tội vi phạm quy định về đầu tư công trình xây dựng gây hậu quả nghiêm trọng (Điều 224); Tội vi phạm quy định về bồi thường, hỗ trợ, tái định cư khi Nhà nước thu hồi đất (Điều 230); Tội vi phạm quy định về quản lý, bảo vệ động vật hoang dã (Điều 234).

- *Thứ hai*, phân hóa các tội danh trước đây thành tội danh mới.

Phân hóa tội danh trước đây thành tội danh mới được hiểu là sự phân hóa trách nhiệm hình sự được thực hiện ở Phần tội phạm cụ thể như là một cách để mở rộng phạm vi của trách nhiệm hình sự vốn đã được quy định trước đây trong những cấu thành tổng quát.

Với việc ban hành BLHS năm 2015, các cấu thành tội phạm tổng quát đã được phân hóa thành những cấu thành cụ thể, qua đó làm tăng thêm khả năng và phạm vi điều chỉnh thực tế của luật hình sự. Phần lớn trong BLHS năm 2015, sự phân hóa này được thể hiện theo hướng tách các cấu thành giảm nhẹ và cấu thành tăng nặng ở các tội danh chung trước đây thành các cấu thành riêng với các tội danh độc lập. Điều này tạo điều kiện thuận lợi cho việc áp dụng pháp luật, xác định được đầy đủ hơn cơ sở của trách nhiệm hình sự, mức độ và phạm vi của hành vi phạm tội.

Trong chương các tội xâm phạm trật tự quản lý kinh tế, nhiều tội quy định tại BLHS năm 1999 vẫn được giữ lại nhưng có những sửa đổi, bổ sung để phù hợp với tình hình kinh tế xã hội mới, đáp ứng yêu cầu đấu tranh phòng, chống tội phạm trong tình hình mới. BLHS năm 2015 đã sửa đổi, bổ sung ở việc tách một số tội ghép thành các tội danh độc lập để thực hiện nguyên tắc cá thể hóa trách nhiệm hình sự. Cụ thể:

+ Tách Tội sản xuất, tàng trữ, vận chuyển, buôn bán hàng cấm (Điều 155 BLHS năm 1999) thành 02 tội: Tội sản xuất, buôn bán hàng cấm (Điều 190) và Tội tàng trữ, vận chuyển hàng cấm (Điều 191).

+ Tách Tội sản xuất, buôn bán hàng giả là lương thực, thực phẩm, thuốc chữa bệnh, thuốc phòng bệnh (Điều 157 BLHS năm 1999) thành 02 tội: Tội sản xuất, buôn bán hàng giả là lương thực, thực phẩm, phụ gia thực phẩm (Điều 193) và Tội sản xuất, buôn bán hàng giả là thuốc chữa bệnh, thuốc phòng bệnh (Điều 194).

Ngoài ra, trong chương này, chính sách hình sự đã có sự thay đổi như việc quy định pháp nhân thương mại phải chịu trách nhiệm hình sự đối với một số tội danh tại Mục 1 – Các

TRƯỜNG ĐẠI HỌC LUẬT, ĐẠI HỌC HUẾ

tội phạm trong lĩnh vực sản xuất, kinh doanh, thương mại (9/12 tội danh) và Mục 3 - Các tội phạm khác xâm phạm trật tự quản lý kinh tế (6/18 tội danh). Quy định này nhằm tạo sự bình đẳng trong chế tài xử lý đối với các chủ thể phạm tội và góp phần tăng cường tính nghiêm minh của pháp luật.

Mặt khác, nhiều tội phạm xâm phạm trật tự quản lý kinh tế quy định tại BLHS năm 1999 vẫn được giữ lại nhưng có những sửa đổi, bổ sung để phù hợp với tình hình kinh tế xã hội mới, đáp ứng yêu cầu đấu tranh phòng, chống tội phạm trong tình hình mới. Cụ thể, BLHS năm 2015 đã cụ thể hóa các dấu hiệu định tội, định khung còn mang tính định tính theo quy định của BLHS năm 1999 như dấu hiệu thu lợi bất chính lớn, gây hậu quả nghiêm trọng, gây hậu quả rất nghiêm trọng, số lượng lớn quy định tại 07 điều luật của nhóm các tội phạm trong lĩnh vực thuế, tài chính, ngân hàng, chứng khoán, bảo hiểm của BLHS năm 1999 đã được BLHS năm 2015 cụ thể hóa tại cả 07 điều luật này bằng số tiền thu lợi bất chính cụ thể (Điều 201, 202, 203, 209, 210, 211, 212). Dấu hiệu gây hậu quả nghiêm trọng, gây hậu quả rất nghiêm trọng, gây hậu quả đặc biệt nghiêm trọng được BLHS năm 1999 quy định tại 06 điều luật của nhóm tội phạm này cũng đã được BLHS năm 2015 quy định rõ hơn tất cả 6 điều luật này (Điều 204, 205, 206, 209, 210, 211). Dấu hiệu số lượng lớn, số lượng rất lớn, số lượng đặc biệt lớn được BLHS năm 1999 quy định tại 02 điều luật thuộc nhóm tội phạm này đã được BLHS năm 2015 quy định cụ thể bằng số lượng tem giả, vé giả hoặc hóa đơn, chứng từ thu nộp ngân sách nhà nước tại Điều 202 và Điều 203. Một số cấu thành cơ bản của một số tội phạm được sửa đổi, bổ sung theo hướng rõ ràng, đầy đủ và bao quát hơn những hành vi nguy hiểm xảy ra trong thực tiễn cuộc sống.

Quá trình tội phạm hóa được thể hiện trong chương này như sau:

STT	Tên tội	BLHS 2015	BLHS 1999	Hướng tội phạm hóa
1	Tội vi phạm quy định trong hoạt động của các tổ chức tín dụng, chi nhánh ngân hàng nước ngoài	Điều 206	Điều 179	Bổ sung khách thể
2	Tội làm, tàng trữ, vận chuyển, lưu hành công cụ chuyển nhượng giả hoặc các giấy tờ có giá giả khác	Điều 208	Điều 181	Thay thế khách thể
3	Tội thao túng thị trường chứng khoán	Điều 211	Điều 181c	Bổ sung hành vi
4	Tội làm giả tài liệu trong hồ sơ chào bán, niêm yết chứng khoán	Điều 212		Bổ sung tội
5	Tội gian lận trong kinh doanh bảo hiểm	Điều 213		Bổ sung tội
6	Tội gian lận bảo hiểm xã hội, bảo hiểm thất nghiệp	Điều 214		Bổ sung tội

TẠP CHÍ PHÁP LUẬT VÀ THỰC TIỄN - SỐ 4/2017

7	Tội gian lận bảo hiểm y tế	Điều 215		Bổ sung tội
8	Tội trốn đóng bảo hiểm xã hội, bảo hiểm y tế, bảo hiểm thất nghiệp cho người lao động	Điều 216		Bổ sung tội
9	Tội vi phạm quy định về cạnh tranh	Điều 217		Bổ sung tội
10	Tội vi phạm quy định về hoạt động bán đấu giá tài sản	Điều 218		Bổ sung tội
11	Tội vi phạm quy định về quản lý, sử dụng tài sản Nhà nước gây thất thoát, lãng phí	Điều 219		Bổ sung tội
12	Tội vi phạm qui định của Nhà nước về quản lý và sử dụng vốn đầu tư công gây hậu quả nghiêm trọng	Điều 220		Bổ sung tội
13	Tội vi phạm quy định của Nhà nước về kế toán gây hậu quả nghiêm trọng	Điều 221		Bổ sung tội
14	Tội vi phạm quy định về đấu thầu gây hậu quả nghiêm trọng	Điều 222		Bổ sung tội
15	Tội thông đồng, bao che cho người nộp thuế gây hậu quả nghiêm trọng	Điều 223		Bổ sung tội
16	Tội vi phạm quy định về đầu tư công trình xây dựng gây hậu quả nghiêm trọng	Điều 224		Bổ sung tội
17	Tội vi phạm quy định về bồi thường, hỗ trợ, tái định cư khi Nhà nước thu hồi đất	Điều 230		Bổ sung tội
18	Tội vi phạm quy định về quản lý rừng	Điều 233		Bổ sung hành vi
19	Tội vi phạm quy định về quản lý, bảo vệ động vật hoang dã	Điều 234		Bổ sung tội

Có thể thấy trong thời gian qua, lĩnh vực về kinh tế có sự thay đổi rõ rệt nhất và đồng nghĩa với nó sẽ là sự gia tăng các hiện tượng tiêu cực, xuất hiện thêm nhiều hành vi phạm tội mới. Chính vì vậy, BLHS năm 2015 sửa đổi năm 2017 đã tập trung nhiều vào việc tội phạm hóa trong lĩnh vực này bằng việc quy định, sửa đổi, bổ sung một loạt điều luật.

Tóm lại, tội phạm hóa là một trong những biện pháp của chính sách hình sự thể hiện cụ thể nhất ý chí của Đảng và Nhà nước ta nhằm thực hiện các nhiệm vụ của luật hình sự. Tội phạm hóa thực chất là chính sách hình sự được đưa lên thành luật mà nội dung của nó chính là xác định nhu cầu của xã hội đối với việc đấu tranh với loại hành vi này hay hành vi khác nguy hại cho xã hội. Và sự ra đời của BLHS năm 2015 là một trong những dấu mốc quan

trọng trong quá trình phát triển của pháp luật hình sự Việt Nam. Quá trình tội phạm hóa trong BLHS năm 2015 chính là sự phản ánh những thay đổi trong hệ thống các quan hệ kinh tế - xã hội, thể hiện được vai trò của BLHS với tư cách là công cụ pháp lý sắc bén, hữu hiệu trong đấu tranh phòng, chống tội phạm có hiệu quả trong tình hình mới.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đào Trí Úc, *Tội phạm học, Luật Hình sự và Tổ tụng Hình sự Việt Nam*, Viện Nghiên cứu Nhà nước và Pháp luật, NXB Chính trị quốc gia Hà Nội 1995.
2. Bộ tư pháp (2015), *So sánh Bộ luật Hình sự năm 1999 và Bộ luật Hình sự năm 2015*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.